

Deelgebiedsplan zand- en dalgronden

Westerwolde en Veenkoloniën

Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen

november 2019

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandontwikkeling: Europa
investeert in zijn platteland

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en schets context	3
2.	Omschrijving van de gebieden.....	3
2.1.	Westerwolde.....	3
2.1.1.	Landschap Westerwolde	3
2.1.2.	Biodiversiteit Westerwolde.....	4
2.2.	Veenkoloniën	4
2.1.3.	Landschap Veenkoloniën	5
2.1.4.	Biodiversiteit Veenkoloniën	5
2.2.	Bodemtype Westerwolde en Veenkoloniën	5
3.	Opgaven en knelpunten	6
3.1.	Bodem opgaven zand.....	6
3.2.	Wateropgaven Westerwolde	6
3.3.	Wateropgaven Veenkoloniën	7
3.4.	Biodiversiteitsopgaven zand	7
3.5.	Overige opgaven en ambities.....	7
4.	Regionaal maatregelen menu.....	8
4.1.	Toelichting.....	8
4.2.	Uitwerking veldmaatregelen.....	9
4.2.1.	Akkerrand i.c.m. ecologisch slootbeheer	9
4.2.2.	Akkerrand grenzend aan struweel.....	9
4.2.3.	Effectievere groenbemesters	10
4.2.4.	Combinatietoeslag groenbemester en stoppel	10
4.3.	Uitwerking maatregelen in bedrijfsplannen	11
4.3.1.	Organische mest/compost	11
4.3.2.	Beheer struweel.....	11
5.	Pilotvragen en aanpak.....	13
6.	Selectie van deelgebieden en deelnemers.....	13
7.	Resultaten.....	17
8.	Bijlage	18
8.1.	FAB akkerrand t.b.v. waterkwaliteit i.c.m. ecologisch slootbeheer	18
8.2.	Groene akkerrand t.b.v. waterkwaliteit i.c.m. ecologisch slootbeheer.....	19
8.3.	Uitwerking akkerrand t.b.v. wilde bij, grenzend aan struweel	20
8.4.	Uitwerking akkerrand t.b.v. patrijs, grenzend aan struweel.....	21
8.5.	Effectievere groenbemester	21
8.6.	Combinatietoeslag groenbemester/stoppel.....	23

1. Inleiding en schets context

Dit deelgebiedsplan zand- en dalgronden is het resultaat van het gebiedsproces in het kader van de GLB Pilot Akkerbelt. In het 'hoofd' gebiedsplan zijn de belangrijkste resultaten en adviezen voor het nieuwe GLB te vinden. In de deelgebiedsplannen (zand en klei) wordt meer gedetailleerd ingegaan op de doelen- en maatregelen van de twee bodemtypen zand- en dalgronden (regio's Westerwolde en Veenkoloniën) en klei (regio Oldambt).

Hier is voor gekozen omdat de problematiek in de dagelijkse boerenpraktijk op deze twee bodemtypen van elkaar verschilt. Hierdoor kunnen de meest geschikte maatregelen wezenlijk van elkaar verschillen.

Naast het gebiedsplan en de twee deelgebiedsplannen worden bedrijfsplannen uitgewerkt. Hierbij wordt gekeken wat het effect van een (palet aan) nieuwe vergroeningsmaatregelen betekent op bedrijfsniveau. Denk dan aan vragen als welke maatregelen inpasbaar zijn, wat de bedrijfseconomische impact is, hoe de maatregel qua mechanisatie en arbeid past binnen de bedrijfsvoering, en wat de verwachte ecologische opbrengst is in relatie tot het gebied.

In het najaar van 2019 worden afspraken met boeren over uitvoering van de veldmaatregelen uitgewerkt en vastgelegd in bedrijfsplannen. Dit deelgebiedsplan wordt nog verder aangevuld met resultaten van veldmaatregelen en bedrijfsplannen, gedurende de looptijd van de pilot (tot medio 2021).

2. Omschrijving van de gebieden

2.1. Westerwolde

Gemeente Westerwolde is gevormd op 1 januari 2018 en is een samenvoeging van de gemeenten Bellingwedde en Vlagtwedde. Westerwolde is een streek in Oost-Groningen rondom de riviertjes de Ruiten-Aa, de Mussel-Aa en de Westerwoldse Aa. Ten westen en zuiden van Westerwolde liggen de Groninger Veenkoloniën, ten noorden het Reiderland en ten oosten het Eemsland (Duitsland). De dorpen Alteveer, Ter Apel, Sellinger, Vlagtwedde, Onstwedde, Wedde, Vriescheloo, Bellingwolde en Blijham vallen onder de nieuwe gemeente.

2.1.1. Landschap Westerwolde

Westerwolde is het meest besloten gebied in Oost-Groningen. Dit komt doordat het landschap zich gevormd heeft rondom de beeksystemen van de Westerwoldse Aa en de Ruiten Aa. Deze beken zijn onderdeel van (een zijtak van) de Eems. In het beekdal heeft zich een kleinschalig besloten esdorpenlandschap ontwikkeld met daaromheen een opener heideontginningslandschap. Het meanderende verloop van wegen en paden is kenmerkend evenals de organisch gegroeide bebouwing.

Op de rand van het beekdal van de Ruiten Aa liggen verschillende esdorpen. De essen met akkers liggen op

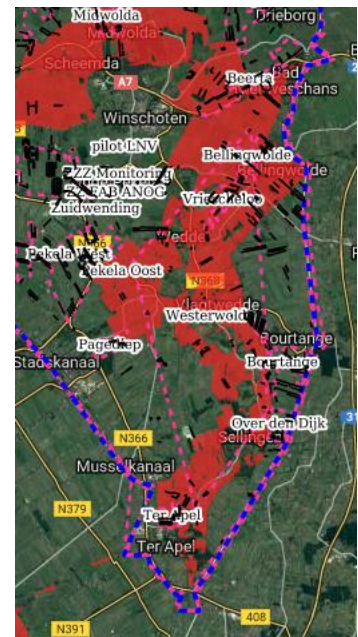
*Wintervoedsel en kruidenrijke akker in Westerwolde
(bron: Monique Mellema, ANOG)*

dekzandkoppen. De lage delen van het beekdal worden gekenmerkt door hooilanden. Verspreid liggen kleine bosjes en houtwallen. Sinds 2006 speelt een afname van de lengte en goede onderhoudsstaat van houtsingels in de regio Westerwolde.

Het dal van de Westerwoldse Aa kent een jonger en opener landschap van heideontginningen waarin een palet van heidevelden, essen en kleinschalige bosaanplant te vinden is. Kenmerkend zijn ook de leidijken en schansen die aansluiten op het slecht toegankelijke Bourtanger Moor. De paden en wegenstructuur is binnen het landschap meer rechtlijnig dan in het beekdal van de Ruiten Aa. De overgang van Westerwolde naar de open polders van het Oldambt wordt gekenmerkt door streekdorpen met aaneengesloten groene dorpslinten.

2.1.2. Biodiversiteit Westerwolde

In Westerwolde ligt een aaneengesloten kern van natuurgebieden van het Nationaal Natuur Netwerk (NNN) in de beekdalen van de Westerwoldse en Ruiten Aa. Binnen deze kern ligt ook het Natura 2000 gebied Lieftingsbroek. De habitattypen wintereiken-beukenbos, eiken-haagbeukenbos, blauwgrasland en heischraal grasland komen hier voor. In een schil om de natuurgebieden ligt ANLb leefgebied Droge Dooradering, waarbinnen 28,5 hectare ANLb beheer is gerealiseerd. De besloten beekdalen van Westerwolde zijn met name geschikt voor geelgors en patrijs terwijl het heideontginningslandschap van Westerwolde meer geschikt is voor de veldleeuwerik. Er bevinden zich vier beheerclusters (Vriescheloo, Bourtange, Over den Dijk (bij Sellinger) en Ter Apel) met in totaal 113 ha aan ANLb beheer t.b.v. akkervogels.

De droge dooradering (rood) in Westerwolde (bron: ANOG)

2.2 Veenkoloniën

De Veenkoloniën kennen een aantal unieke eigenschappen. De uitgestrekte landbouwgebieden met een relatief lage bevolkingsdichtheid worden gekenmerkt door rust en open ruimte. De Veenkoloniën (Groningse deel) ligt in de gemeenten Veendam, Midden-Groningen, Westerwolde en Stadskanaal.

Van oudsher zijn de Veenkoloniën een gebied van pioniers die zich door hard werken, onder vaak moeilijke omstandigheden, een bestaan wisten op te bouwen. Het begrip samenwerking stond daarbij centraal.

De agrarische sector was en is een belangrijke economische drager voor de Veenkoloniën. Kenmerkend voor de agrarische sector in het gebied is dat zowel de agrarische productie als de verwerking van de producten binnen het gebied of de directe omgeving plaatsvinden.

De Veenkoloniën (en Westerwolde) zijn regio's waar de aardappelteelt een groot deel van het bouwplan uitmaakt. De belangrijkste speler in de aardappelsector is de Avebe, een coöperatie van meer dan 2500 boeren die samen de grootste producent ter wereld van aardappelzetmeel vormen. Avebe ontwikkelt zich nu ook sterk als producent van eiwit uit diezelfde grondstof.

2.1.3. Landschap Veenkoloniën

Als gevolg van de vervening van de grote Bourtanger Moor in de 17^e en 18^e eeuw zijn de Veenkoloniën gevormd. Kenmerkend zijn de openheid, de langgerekte bebouwingslinten en de samenhang van bebouwing in een ontginningssysteem van kanalen en wijken (kleinere kanalen). De kanalen zijn rechtlijnig en lang evenals de wegenstructuur. De water- en wegenstructuur werd in het begin voornamelijk gebruikt voor transport van turf. Later werden deze ook gebruikt door andere bedrijfstakken zoals transport van landbouwproducten en grondstoffen voor de industrie. De wijken zijn voor de afwatering van het gebied minder van belang geworden. Hierdoor zijn veel wijken nu in slechte staat van onderhoud of verland en/of gedempt.

De veenwijken zijn zeer gebiedsbepalend en van landschappelijk en ecologisch belang. De structuurvisie Veendam 2015 geeft echter aan dat bebouwing en lintenstructuren geen belemmering hoeven vormen voor de landbouw. Oostelijk van Veendam wil men het grootschalig open landschap van de Veenkoloniën behouden. Westelijk van Veendam wordt ingezet op diversiteit in landbouwkundig gebruik en flexibiliteit in functieverandering zonder dat de mogelijkheden voor de landbouw worden beperkt.

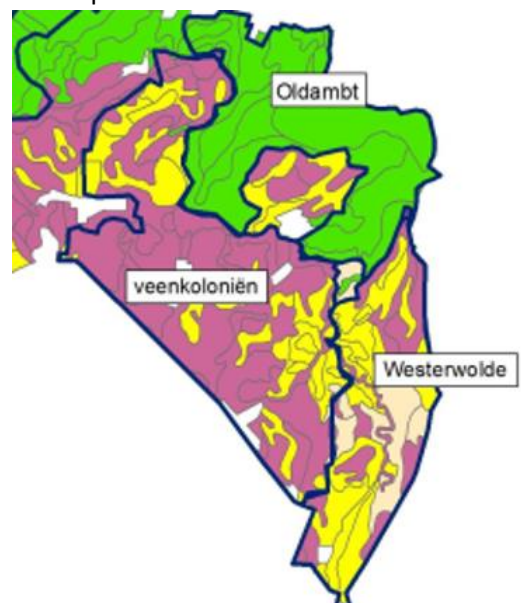
2.1.4. Biodiversiteit Veenkoloniën

In de Veenkoloniën komen voornamelijk de veldleeuwerik, kwikstaart, patrijs, kievit en wulp voor. De aanwezigheid van de rietgors en de blauwborst neemt toe in de Veenkoloniën. In dit deelgebied liggen 4 beheerclusters (Tussenklappen, Pekela west, Pekela oost en Zuidwending) van ANOG met 219 ha ANLb beheer t.b.v. akkervogels. Daarnaast ligt het grootste gedeelte van leefgebied Natte dooradering binnen dit deelgebied. Er is veel potentie om bijvoorbeeld voor de grote modderkruiper maatregelen te nemen, maar het ontbreekt aan gedetailleerde gegevens om hier gericht mee aan de slag te kunnen. Bij Bourtange ligt een klein deel Nationaal Natuur Netwerk met focus op droog schraalland en bloemrijk grasland. Bij Veenhuizerstukken ligt de focus op moeras.

2.2. Bodemtype Westerwolde en Veenkoloniën

In Westerwolde zijn na de laatste ijstijd beekdalén uitgesleten en is heide ontgonnen waardoor dekzandgrond hier wordt afgewisseld met keileemkoppen. Op enkele plekken waar keileem aan de oppervlakte kwam zijn in Groningen hoogveenmoerassen ontstaan, o.a. in de regio Veenkoloniën. Na de ontginning van hoogveen en oxidatie van veen door dalende grondwaterstanden is het veenpakket in de bodem niet dikker dan 25 cm. Een versleten dalgrond resteert, een zanderige ondergrond is achtergebleven. De bodem van Westerwolde en de Veenkoloniën behoren tegenwoordig tot het Noordelijk zandgebied.

Op zandgrond is de functie van organische stof in de bodem specifiek van belang voor het hebben van voldoende voedingsstoffen in de bodem. Zowel in de Veenkoloniën als in Westerwolde is het effectieve organische stof gehalte in de bodem laag. Dit zorgt in het voorjaar regelmatig tot verstuiving. Dit knelpunt is sterker aanwezig in de Veenkoloniën. Daarnaast heeft de Veenkoloniën ook te maken met de bodemdaling door gas-/zoutwinning en veenoxidatie. Dit laatste vraagt veel aandacht van het Waterschap Hunze en Aa's.

De verschillende bodemtypes in de deelgebieden. Groen: klei, paars/geel: zand en versleten dalgrond (bron: ANOG)

3. Opgaven en knelpunten

3.1. Bodem opgaven zand

De grootste opgave op zandgrond is het lage effectieve organische stof gehalte in de bodem. Zandgronden hebben minder structuurbindend vermogen dan kleigronden. Actief organische stof kan dit bindend vermogen compenseren. Door het lage aandeel effectieve organische stof gehalte verstuift in het voorjaar vaak de grond. Gewassen verdrogen en nutriënten spoelen makkelijk uit.

Ook het hoge bestand van onkruidzaden in de bodem is een belangrijk knelpunt. Onder vrijwel alle weersomstandigheden doen onkruiden zoals melganzevoet, bijvoet en knopkruid het prima, terwijl het beoogde gewas soms slecht opkomt. Gewassen en maatregelen binnen de ecoregeling of het ANLb moeten geschikt zijn voor een adequate aanpak van onkruid.

Mestwetgeving

De huidige mestwetgeving biedt te weinig ruimte voor het aanvoeren van organische stof (vaste mest, compost of bokashi). Er is veel animo onder agrariërs voor deze maatregelen.

Met de huidige bemestingswaarden komen agrariërs tekort. Het aanvoeren van compost telt mee in de mineralenboekhouding. Bovendien kost het aanvoeren van compost geld, terwijl het aanvoeren van organische mest/drijfmest een agrariërs geld oplevert, en in verhouding interessanter is om binnen de huidige bemestingsnormen te kunnen werken. Dit staat haaks op het willen en kunnen investeren in de kwaliteit van de bodem voor de langere termijn. Veel boeren kiezen dus uiteindelijk voor drijfmest. Drijfmest wordt door koplopers als vergelijkbaar met kunstmest gezien: het levert onvoldoende kwaliteit qua organische stof. De regelgeving moet worden aangepast, zeker als de ambities voor een kringlooplandbouw gerealiseerd moeten worden.

Grondbewerking

Er zit een verschil tussen bewerkingen van zand en klei grond. Op kleigrond komt het vrij nauw: er zijn grofweg twee momenten in het jaar waarop grondbewerking moet plaatsvinden, en het moet dan direct goed gebeuren. Op zand- en dalgronden komt de grondbewerking minder nauw. Bij wisselende weersomstandigheden en ook het gemiddelde bouwplan is er meer marge in tijdstippen van grondbewerking. Risico is wel dat bij meerdere bewerkingen en/of de verplichting om organische mest in te werken de grond (te) fijn wordt. Winderosie is dan vaak het gevolg. Het onderwerken van ruige mest moet vanuit de wetgeving. Vanuit het oogpunt van stikstof en ammoniak uitstoot lijkt dit logisch, maar hierdoor vinden wel onnodige grondbewerkingen plaats en kan de mest niet optimaal werken.

3.2. Wateropgaven Westerwolde

In Westerwolde zijn met name de beken de Westerwoldse Aa/Ruiten Aa en de Westerwoldse Aa Noord naast de Kanalen Westerwolde van belang voor KRW doelstellingen. De algemene waterkwaliteitsbepalende fysische en chemische parameters, zoals o.a. fosfaat en stikstof, voldoen op de officiële KRW-meetpunten overal aan de norm. De ecologische kwaliteit voldoet nog niet. Daarom moet nog 8,5 km natuurvriendelijke oever worden aangelegd langs de Kanalen Westerwolde. Droogteschade wordt hier voornamelijk opgelost door detailpeilbeheer en het toestaan van beregenen.

3.3. Wateropgaven Veenkoloniën

Relevante KRW waterlichamen binnen de Veenkoloniën zijn de kanalen Hunze/Veenkoloniën. In de kanalen van de Veenkoloniën vindt een overbelasting van het water plaats met de nutriënten stikstof en fosfaat naast een overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen (herbiciden, insecticiden en fungiciden). Er moet nog 8 km. natuurvriendelijke oever worden aangelegd. Daarnaast is droogtebestrijding hier een aandachtspunt voor het waterschap Hunze en Aa's.

3.4. Biodiversiteitsopgaven zand

Biodiversiteitsopgave zit hier voornamelijk in de biodiversiteit van de bodem, zie de opgaven bij bodem. Daarnaast is het vergroten van de populatie akkervogels, door een aantrekkelijke wijkenstructuur in het gebied te realiseren, in de Veenkoloniën ook van belang. Struweel rondom de veenwijken kan als vlucht- en schuilplaats dienen voor akkervogels. In Westerwolde is het versterken en onderhouden van landschapselementen een nadrukkelijke opgave voor het vergroten van biodiversiteit.

3.5. Overige opgaven en ambities

Gemeenten

In de gemeente Stadskanaal (NvU Omgevingsplan Stadskanaal 2018) wil men de combinatie zoeken tussen biodiversiteit en waterkwaliteit in de cultuurhistorische wijken. De landbouw moet, volgens NvU Omgevingsplan Stadskanaal 2018, bijdragen aan landschappelijke waarden en beleving. Hier wordt ingezet op verduurzaming van de reguliere landbouw en stimulatie van natuurinclusieve landbouw.

Keteninitiatieven

In 2012 is de Regiegroep Innovatie Veenkoloniën in het leven geroepen waarbinnen de Avebe een voorzittersrol heeft. De regiegroep heeft als hoofdtaak het Innovatieprogramma Landbouw Veenkoloniën verder te ontwikkelen. Ook LTO Noord, Agrifirm, Royal Cosun/Suiker Unie en ANOG spelen een rol in de totstandkoming van dit programma. Het doel van het innovatieprogramma is om te zorgen dat agrariërs in de Veenkoloniën per 2020 onafhankelijk zijn van extra overheidssteun. Door het rendement van de boerenonderneming te verhogen, te verduurzamen, mineralenkringlopen te sluiten en door een professioneel en innovatief kennisnetwerk op te richten.

4. Regionaal maatregelen menu

4.1. Toelichting

Dit regionaal maatregelen menu is tot stand gekomen met input vanuit het gebied zelf (in de gebiedsbijeenkomsten), met input vanuit gebiedspartijen in een brede gebiedsbijeenkomst, en aangevuld en uitgewerkt door ANOG zelf. De basis voor de gebiedsbijeenkomsten is de beleidsanalyse geweest zoals hierboven en in het gebiedsplan zijn weergegeven.

Met deze aanpak sluit ANOG aan op de praktijk in het veld. De maatregelen die nu naar voren zijn gekomen, zijn maatregelen die relatief dicht aan liggen tegen de bouwplannen/maatregelen die de boeren al nemen en maatregelen die bijdragen aan de gebiedsopgaven. Hierdoor neemt het draagvlak voor de maatregelen toe. Juist in een gebied als de Veenkoloniën, met hoogsalderende gewassen is dit een belangrijk aspect.

Op de zand- en dalgrond van de Veenkoloniën en Westerwolde ligt de focus op het vergroten van bodemkwaliteit, gevolgd door water en biodiversiteit. Echter, de uit te voeren veldmaatregelen zullen vooral focussen op water en biodiversiteit. Dit omdat de korte veldperiode van de pilot zich maar beperkt leent voor bodemmaatregelen. De bodemmaatregelen (mest/groenbemesters) zullen belicht worden in de bedrijfsplannen. Zie onderbouwing van deze prioritering in het 'hoofd' gebiedsplan. In de Veenkoloniën is een specifiek gebied geselecteerd, om te testen of het daadwerkelijk mogelijk is een fijnmazig netwerk (groenblauwe dooradering) te creëren. Dit sluit aan op de bestaande typische wijkenstructuur in het gebied. Deze landschappelijke configuratie i.c.m. de gestelde doelen (m.n. water, in mindere mate bodem) vraagt om een meer perceelsgerichte vorm van sturing. In Westerwolde is sturing op gebieds- en bedrijfsniveau van belang voor het behalen van de gestelde doelen voor bodem en biodiversiteit. In onderstaande tabel is te vinden wat, gegeven het doorlopen proces, het meest optimale regionale maatregelenmenu voor de zand- en dalgrond in de Veenkoloniën en Westerwolde is.

Een aantal maatregelen zijn geschikt om in 2020 uit te rollen als veldmaatregel. Andere maatregelen lenen hier minder goed voor door huidige wetgeving en/of tijdspad. Deze maatregelen worden verder uitgewerkt in de bedrijfsplannen die ANOG gaat schrijven met een aantal agrariërs in het gebied. In de volgende paragraaf worden de maatregelen op hoofdlijnen toegelicht. In de bijlage worden de maatregelen uitgewerkt met beheereisen en aanvullende beheervoorschriften.

Doel	Maatregel	Veldmaatregel 2020 of bedrijfsplan
Bodem	Organische mest / compost	Bedrijfsplan
Bodem	Effectievere groenbemesters	Bedrijfsplan/ beperkt als veldmaatregel
Bodem/Biodiversiteit	Combinatiepakket op bedrijfsniveau: groenbemesters i.c.m. stoppel	Veldmaatregel/beperkt als bedrijfsplan
Waterkwaliteit, biodiversiteit	Akkerrand i.c.m. - ecologisch slootbeheer, of - beheer struweel	Akkerrand: veldmaatregel Beheer sloot: veldmaatregel Beheer struweel: bedrijfsplan

Het pakket ‘akkerranden’: wanneer we deze inzetten voor akkervogels, heeft deze een andere breedte en beheerregime, dan wanneer we deze inzetten voor waterkwaliteit of biodiversiteit. Het doel bepaalt dus hoe een akkerrand eruit ziet.

Bijvoorbeeld een akkerrand in combinatie met het beheer van struweel is nuttig voor de wilde bij en patrijs. En een akkerrand langs water in combinatie met ecologisch slootbeheer draagt bij aan de waterkwaliteit.

Door hier accenten te leggen, met flexibiliteit op maatregelniveau voor beheervorschriften, wordt aangesloten bij specifieke regionale/lokale situatie.

4.2. Uitwerking veldmaatregelen

4.2.1. Akkerrand i.c.m. ecologisch slootbeheer

Achtergrond

ANOG heeft dit pakket een aantal jaren geleden in concept al ontworpen voor de Veenkoloniën en Westerwolde. Binnen het ANLb is er de mogelijkheid om met pakketten voor het ecologisch beheer van sloten te werken, en vanaf 2017 is het in Groningen (prov. Natuurbeheerplan) mogelijk om met randen van 3 meter te werken t.b.v. waterkwaliteit. Echter, dit zijn binnen het ANLb losse pakketten, met niet altijd passende beheereisen, en veel administratieve rompslomp. Binnen de pilot kiezen we specifiek voor een pakket dat zowel akkerrand als sloot omvat, waarbij juist de combinatie van akkerrand en sloot juist een meerwaarde biedt voor biodiversiteit/water en boeren.

Inhoud pakket op hoofdlijnen:

- de akkerranden worden ingezaaid met een specifiek mengsel t.b.v. natuurlijke plaagbeheersing of een mengsel wat de boer zelf kiest (2 varianten mogelijk binnen dit pakket)
- Altijd grenzend aan een veenwijk (Veenkoloniën)
- De aangrenzende veenwijk wordt ecologisch beheerd

Motivatie voor de keuze van de veldmaatregel

In de Veenkoloniën leent de landschappelijke structuur zich goed voor smallere akkerranden (aan beide zijden van de veenwijk) i.c.m. ecologisch beheer van de wijk. Vanwege de relatief smalle percelen is de huidige breedte van 9 meter in het akkervogelbeheer niet altijd wenselijk. Daarnaast verbeteren de akkerranden de waterkwaliteit, en heeft ecologisch beheer van de veenwijken een grote potentie.

4.2.2. Akkerrand grenzend aan struweel

Achtergrond

Akkerranden in combinatie met ecologisch beheer van struweel, is net als bovenstaande pakket binnen het ANLb wel mogelijk door de koppeling van 2 losse pakketten. En ook hier geldt hetzelfde qua beheereisen (prov. Natuurbeheerplan: akkerranden zijn minimaal 9 m breed) en administratieve lasten. Daarnaast zijn de landschapselementen in Westerwolde vaak niet in particulier bezit, waardoor het afsluiten van dergelijke pakketten in het geheel niet mogelijk is. Daarom willen we binnen de pilot kijken wat er wél mogelijk voor het combineren van akkerranden aan struweel. De akkerranden kunnen dan als veldmaatregel worden ingezet, en het beheer van het struweel kan worden opgepakt binnen de bedrijfsplannen.

Inhoud pakket op hoofdlijnen:

- De akkerranden hebben een breedte van minimaal 3 (wilde bijen) of 9 (patrijs) meter en worden ingezaaid met specifieke mengsels t.b.v. wilde bijen of patrijs
- Altijd grenzend aan struweel
- Binnen bedrijfsplannen wordt onderzocht wat de mogelijkheden voor beheer aangrenzend struweel zijn/welke afspraken er met de beheerders (veelal TBO's) te maken zijn

Motivatie voor keuze van de veldmaatregel

Westerwolde is een relatief besloten gebied in Oost-Groningen, wat het tot geschikt biotoop maakt voor de patrijs en wilde bijen. Binnen diverse projecten heeft ANOG voor beide doelgroepen ervaringen opgedaan m.b.t. habitat. De akkerranden an sich zijn niet nieuw, maar de mate van dichtheid (afhankelijk per soort) en de koppeling met (beheerd) struweel wel. De benodigde dichtheid van de akkerranden is voor de soorten relatief hoog, dit vergt dus meer/andere sturing dan het beheer voor akkervogels binnen het ANLb.

4.2.3. Effectievere groenbemesters

Achtergrond

In de huidige vergroening is het telen van groenbemesters opgenomen als maatregel. Het is een maatregel die veruit het meeste wordt ingezet voor de vergroening, en ook al werd toegepast voor het GLB van 2015 (toen er dus nog geen sprake was van vergroening). Het lijkt erop dat het telen van groenbemesters (op basis van de huidige minimale eisen) straks een verplichting wordt in de conditionaliteit. Daarom is het van belang om van deze maatregelen een 'groenere' variant te ontwikkelen welke een bijdrage kan leveren aan de ecoregelingen, voor de doelen bodem en biodiversiteit. In Flevoland is door het Flevolands Agrarisch Collectief al een proef gedaan in opdracht van het ministerie van LNV voor effectievere groenbemesters. Omdat het in dit deelgebied van ANOG om zand- en dalgronden gaat, is het interessant om deze maatregelen binnen de pilot op te nemen (Flevoland is immers klei).

Inhoud pakket vanggewas op hoofdlijnen:

- Vanggewas wordt ingezaaid na het hoofdgewas, of als ondervrucht in het hoofdgewas
- Er wordt een effectief mengsel ingezaaid
- Het vanggewas blijft tot aan de voorjaarsbewerkingen staan

Motivatie voor keuze veldmaatregel

Het zorgen voor bodembedekking jaarrond heeft voordelen voor zowel bodem als biodiversiteit. Het sluit goed aan op de huidige landbouwpraktijk en de wensen van de boeren. Daarom is het interessant om deze maatregelen door te ontwikkelen voor zand- en dalgronden zodat het ecologisch effect wordt vergroot door in te zetten op bodem én biodiversiteit.

4.2.4. Combinatietoeslag groenbemester en stoppel

Achtergrond

Sinds de vergroening in 2015 worden er substantieel meer groenbemesters geteeld, m.n. na graan. Goed voor de bodemkwaliteit (indien ook zinvol ingevuld), maar gaat ten koste van graanstoppels welke waardevol zijn als wintervoedsel voor overwinteraars. Ook bij het realiseren van ANLb valt op dat men niet mee kan/wil doen aan pakketten als Vogelgraan of Stoppel, omdat ze deze ruimte nodig hebben voor groenbemesters.

Inhoud combinatietoeslag groenmester en stoppel op hoofdlijnen:

- Op bedrijfsniveau wordt een verhouding van 80% groenbemesters en 20% graan/hennepstoppel gerealiseerd (afhankelijk van hoofdgewas)
- De oppervlakte groenbemesters wordt ingezaaid met een mengsel
- Vanggewas en stoppel blijven tot aan de voorjaarsbewerkingen staan
- Het wordt is gezet als een toeslag

Motivatie voor keuze veldmaatregel

Groenbemesters zijn (mits goed ingevuld) van meerwaarde voor de bodemkwaliteit, en van beperkte meerwaarde voor bovengrondse biodiversiteit. Graan/hennepstoppels hebben meerwaarde voor bovengrondse biodiversiteit, en niet zozeer voor de bodemkwaliteit. Het belangrijkste doel op zandgronden is de bodemkwaliteit, gevolgd door biodiversiteit en water. Door middel van een combinatietoeslag, kunnen beide doelen gediend worden.

4.3. Uitwerking maatregelen in bedrijfsplannen

Maatregelen die wel potentie hebben als invulling voor de ecoregeling, maar waarbij het niet relevant is om deze als éénjarige maatregel op te nemen in de pilot zijn het stimuleren van gebruik organische mest/compost en eiwitgewassen. Een korte toelichting bij deze beide maatregelen.

4.3.1. Organische mest/compost

Achtergrond

Bemesting vindt nu hoofdzakelijk plaats met drijfmest. Voor de boeren in het gebied een aantrekkelijke manier voor het toedienen van mineralen aan de bodem. Echter, drijfmest voegt niets toe aan het organische stof gehalte van de bodem en vindt veel transport van mest plaats door heel Nederland. Boeren geven zelf ook aan graag meer met organische mest/compost te doen uit de regio, mits dit bedrijfstechnisch- en economisch inpasbaar is in de bedrijfsvoering. Binnen een aantal bedrijfsplannen willen we hier dan ook verder op in gaan.

Ideeën op hoofdlijnen

- Inventariseren (potentieel) beschikbare stalmest in de regio. Potentieel om ook inschatting voor de toekomst te geven wanneer regionale kringlopen gestimuleerd worden.
- Doorrekenen verschillen huidige situatie (al dan niet aanvoer varkensmest) en gebruik van stalmest uit de regio
- Verkennen en uitwerken hoe hogere waardering/punten regionale kringlopen stimuleert

Motivatie voor keuze opnemen in bedrijfsplan

'Mest' is op dit moment een veelbesproken onderwerp. Het wordt duidelijk dat de huidige mestwetgeving kansen voor het gebruik van organische mest en regionale kringlopen in de weg staat. Uit onderzoek komt naar voren dat ruige stalmest een grote bijdrage kan leveren aan de biodiversiteit. Inmiddels is er in opdracht van het ministerie van LNV een proef gestart rondom dit thema. Het is een thema met vele kanten, maar ook vele kansen en wordt daarom verder uitgewerkt in bedrijfsplannen.

4.3.2. Beheer struweel

Achtergrond

Binnen het ANLb is het mogelijk om via beheerpakketten subsidie te verlenen voor het beheren en onderhouden van struweel. Vaak zijn dit boeren of particulieren die in het bezit zijn van dergelijke elementen. Behoud van (goed onderhouden) struweel levert een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit.

Ideeën op hoofdlijnen

- De akkerranden uit 4.2.2 worden gekoppeld aan struweel.
- Inventariseren onder wiens eigendom dit struweel valt
- Proberen beheerafspraken te maken, passend bij de doelen van het gebiedsplan

Motivatie voor keuze opnemen in bedrijfsplan

In de regio Westerwolde is het struweel vaak niet in bezit van particulieren of boeren, maar van terreinbeherende organisaties, overheden of zelfs onbekend. Het is daardoor niet mogelijk om te sturen op behoud en kwaliteit van het struweel.

5. Pilotvragen en aanpak

Met de in 2020 uit te rollen veldmaatregelen, wil ANOG zowel de animo voor de ontwikkelde pakketten testen, alsook het beproeven van de regierol t.b.v. het sturingsvraagstuk van het collectief.

Met de veldmaatregelen binnen de pilot oefenen we vooral met de ruimtelijke/ecologische sturing.

Dit borduurt voort op onze ervaringen in het ANLb, maar gaat verder omdat:

- De vergroening een andere impact op bedrijfsniveau heeft (en dus de keuze van de deelnemer op andere gronden gestoeld is dan binnen het ANLb)
- We ook met deelnemers werken die nog geen lid zijn van het collectief
- Op basis van het gebiedsplan de doelen en gebieden worden bepaald. Dit is breder dan de doelen voor het ANLb

In de bedrijfsplannen onderzoeken we de financiële sturing: welke differentiatie is hier maximaal mogelijk voor optimaal effect en behoud draagvlak? We kiezen ervoor dit in de bedrijfsplannen op te pakken, omdat er te weinig tijd is om deze vorm van sturing uit te werken vóór het werven van de deelnemers aan veldmaatregelen.

De vragen die we met de uitrol van de veldmaatregelen en bedrijfsplannen willen beantwoorden zijn de volgende:

- Is het gekozen maatregelenmenu + vorm van sturing uitvoerbaar in de praktijk?
  - o Op bedrijfsniveau: financieel, inpasbaarheid en draagvlak
  - o Op gebiedsniveau: hoe pakt sturende rol uit, wat is er nodig, welk ecologisch resultaat is te behalen?
  - o Hoe kunnen maatregelen in pijler 1 (ecoregeling) maatregelen in pijler 2 versterken en vice versa?

Meer specifiek per doel:

- Biodiversiteit en waterkwaliteit: kan het collectief de benodigde ruimtelijke sturing toepassen, en is het beoogde ecologische doel te realiseren?
- Bodem: is er draagvlak voor de ontwikkelde maatregelen?

6. Selectie van deelgebieden en deelnemers

Binnen de Veenkolonien en Westerwolde, selecteren we 2 kleinere deelgebieden t.b.v. het beantwoorden van de pilotvragen. Binnen deze gebieden zoeken we vervolgens naar deelnemers die bereid zijn mee te denken binnen de pilot.

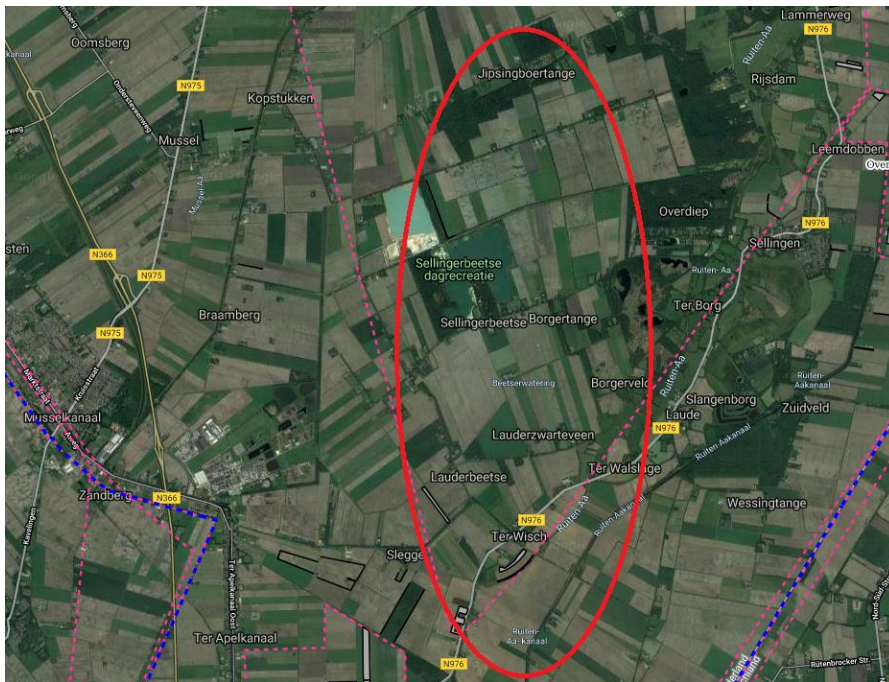
6.1 Selectiecriteria deelgebied:

- Binnen of buiten ANLb leefgebied
- Draagvlak: wel of geen leden collectief
- Representatief: is het gebied representatief voor pilotvraagstuk

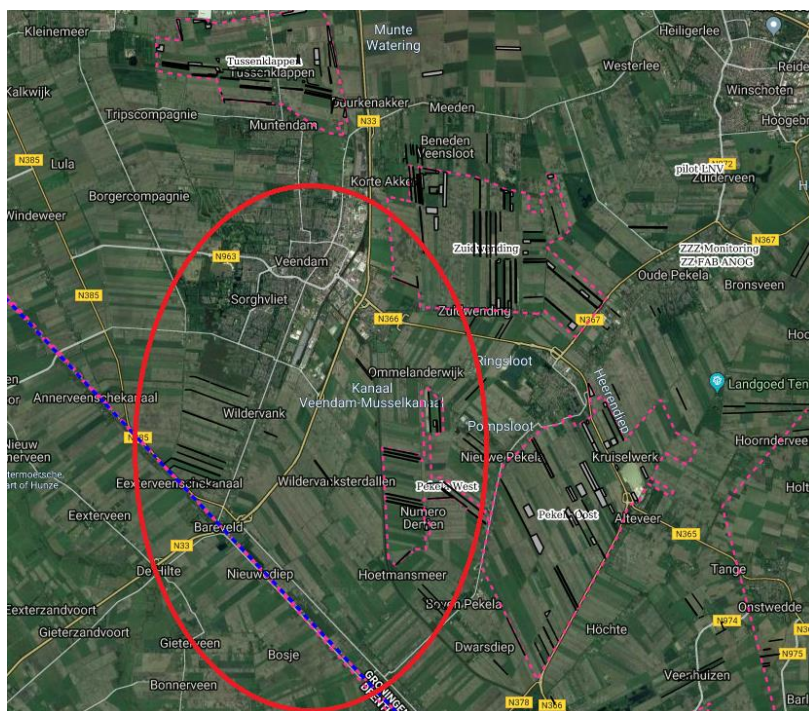
Het zuidelijk deel van het ANOG werkgebied omvat de zandgronden. Op basis van bovengenoemde criteria, animo van de gebiedsbijeenkomsten en opgedane ervaringen voor de pilot met veldmaatregelen in 2019 gaan we aan de slag met een aantal deelgebieden:

- T.b.v. biodiversiteit (patrijs, wilde bij): Ter Wisch
- T.b.v. waterkwaliteit: Wildervanksterdallen
- T.b.v. bodem: geen specifiek deelgebied

Figuur 1: geselecteerd deelgebied Ter Wisch t.b.v. biodiversiteit

Figuur 2: geselecteerd deelgebied Wildervanksterdallen t.b.v. waterkwaliteit

Subdoel waterkwaliteit

De akkerranden in combinatie met ecologisch slootbeheer proberen we aaneengesloten, gebiedsdekkend weg te leggen. Hiervoor wordt een relatief klein deelgebied geselecteerd, om te kijken of het lukt aaneengeslotenheid te realiseren. In het gebied bevinden zich zowel ANOG leden als niet-leden, en het ligt tussen twee clusters ANLb akkervogelbeheer in. Daarnaast bevindt het gebied zich tegen de provinciegrens van Groningen/Drenthe, waar we dus mogelijk kunnen experimenteren met 'grensoverstijgende' maatregelen.

Te beantwoorden pilotvraag: kan het collectief de benodigde ruimtelijke sturing toepassen, en is het beoogde ecologische doel te realiseren?

Subdoel bodem

In tegenstelling tot bovengenoemde subdoelen, is er bij doelstelling verbetering bodemkwaliteit minder sturing nodig. Belangrijke pijler is hier vooral animo testen. Qua gebiedskeuze is deze dus veel ruimer opgezet: zowel deelgebieden Westerwolde als de Veenkoloniën vallen hieronder. Wel proberen we ook hier met niet ANOG/ANLb deelnemers aan de slag te gaan.

Te beantwoorden pilotvraag: is er draagvlak voor de ontwikkelde maatregelen?

6.2 Deelnemerselectie en ophalen informatie

Potentiele deelnemers (leden en niet-leden) worden op basis van voorliggende gebiedsplan benaderd. Hierbij wordt met de volgende criteria rekening gehouden:

- Locatie: waar bevindt het bedrijf zich
- Type maatregelen: zijn de gekozen maatregelen passend
- Draagvlak: wel geen lid collectief/draagvlak voor maatregelen
- Representatief: is het bedrijf representatief voor het deelgebied
- Motivatie: is de boer bereid mee te denken in de pilot.

Naast deelname aan de veldmaatregelen van de pilot, is het van belang om aanvullende informatie van de deelnemers te verkrijgen. Bijvoorbeeld over de ervaringen van de veldmaatregelen, maar ook ideeën t.a.v. ecoregelingen etc. Dit zullen we op verschillende manieren gaan uitvoeren:

- Individueel contact, op gezette tijden om te overleggen of uitvoering van de veldmaatregel naar wens verloopt
- Eénmalige peiling d.m.v. van een vragenlijst. Hierin staan vragen opgenomen over de maatregelen die ze treffen, ervaringen met rol van ANOG, ideeën voor ecoregelingen
- Keukentafelgesprekken met deelnemers in het eigen gebied. Discussie over veldmaatregelen, en invulling ecoregeling

Benodigde begeleiding van de deelnemers wordt afgestemd op behoefte en is maatwerk. Deelnemers die al bekend zijn met het ANLb, zullen mogelijk minder intensieve begeleiding nodig hebben dan deelnemers niet hier nog niet bekend mee zijn. Er is een vast aanspreekpunt binnen ANOG voor de deelnemers wanneer zij vragen hebben, en er vindt advies plaats rondom invullen gecombineerde opgave.

7. Resultaten

Dit hoofdstuk wordt aangevuld uiterlijk medio 2021, wanneer de resultaten van de veldmaatregelen bekend zijn.

8. Bijlage

In deze bijlage zijn de beheerpakketten uitgewerkt

8.1. FAB akkerrand t.b.v. waterkwaliteit i.c.m. ecologisch slootbeheer

Wordt ingezaaid met een bloemen/kruidenmengsel

Afbakening onderdeel akkerrand

- De beheereenheid bestaat uit bouwland.
- De beheereenheid is minimaal 3 en maximaal 4 meter breed
- Cumulatie met andere beheerpakketten uitgesloten

Afbakening onderdeel ecologisch slootbeheer

- Breedte minimaal 2 en maximaal 4 meter (inclusief talud) per zijde
- Pakket wordt altijd uitgevoerd i.c.m. akkerrand
- Minimale lengte 50 m slootlengte

Beheereisen

- De akkerrand bestaat van 15 mei tot 31 december uit één van de volgende gewassen of teelten: gras, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), of een combinatie van deze. Grondbewerking mag plaatsvinden wanneer naast gelegen gewas wordt geoogst, maar niet voor 1 september.
- Minimaal 25% tot maximaal 50% van de sloot wordt jaarlijks geschoond en/of gemaaid

Aanvullende beheervoorschriften **akkerrand**

- Het collectief (ANOG) bepaalt de samenstelling van zaaimengsels en welke zaaidichtheden gebruikt mogen worden.
- Langs watervoerende sloot, watervoerende sloten mogen niet droog staan van 1 april tot 1 oktober.
- Pleksgewijze mechanische of chemische onkruidbestrijding is enkel toegestaan bij haarden van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleeftkruid, kweek, melganzevoet, Japanse duizendknoop, bijvoet en knopkruid.
- Volveldse chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol 'Gebruik herbiciden in pakketten open akkerland', welke te vinden is op de website van ANOG
- Daar waar ploegen is toegestaan, mag ook een andere diepe grondbewerking worden toegepast.
- Bij meerjarige randen: maximaal 2/3 van de rand mag vanaf 1 september worden gemaaid. Zorg ervoor dat er altijd hoogte in de lengte van de sloot blijft bestaan.
- De beheereenheid mag niet worden beweide of bemest.
- De beheereenheid mag niet als wendakker worden gebruikt.

Aanvullende beheervoorschriften **slootbeheer**

- Na 1 augustus 50% van de lengte van het talud maaien. De andere 50% lengte gaat dus ongemaaid de winter in

- Sloten breder dan 1 meter: bij het gemaaid gedeelte 25% van het natte profiel laten staan (dus de planten die in het water staan), tot maximaal 0,5 meter.
  - Verwijder het maaisel/slootafval uit het talud
  - *Optioneel: indien mogelijk het slootmaaisel niet in een ril in de akkerrand leggen, maar erover heen tillen en in het gewas/ op de akker leggen.*
- **Vergoeding akkerrand € 1750,- per ha. voor 3 meter rand en € 1850,-/ha. voor 4 meter.**
  - **Vergoeding ecologisch slootbeheer: €800,- per ha, uitgaande van één zijde van de sloot tot maximaal de helft, met een maximale breedte van 4 meter per zijde**

8.2. Groene akkerrand t.b.v. waterkwaliteit i.c.m. ecologisch slootbeheer

Wordt ingezaaid met een gras/klaver of simpel mengsel

Afbakening onderdeel akkerrand

- Breedte minimaal 1,5 m
- Cumulatie met andere beheerpakketten uitgesloten
- Minimale lengte 50 m slootlengte

Afbakening onderdeel ecologisch slootbeheer

- Breedte minimaal 2 en maximaal 4 meter (inclusief talud) per zijde
- Pakket wordt altijd uitgevoerd i.c.m. akkerrand
- Minimale lengte 50 m slootlengte

Beheereisen

- De beheereenheid bestaat van 15 mei tot 31 december uit één van de volgende gewassen of teelten: gras/klaver, ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver) of een combinatie van deze.
- Minimaal 25% tot maximaal 50% van de sloot wordt jaarlijks geschoond en/of gemaaid

Aanvullende beheervoorschriften akkerrand

- Deelnemer mag zelf bepalen wat er van de bovenstaande gewassen/ teelten gaat inzaaien.
- Langs watervoerende sloot, watervoerende sloten mogen niet droog staan van 1 april tot 1 oktober.
- Voor inzaai en ook bij het beheer moet mechanische onkruidbestrijding gebruikt worden (vals zaaibed, eggen, schoffelen, bloten, maaien, etc.)
- Afvoeren slootmaaisel binnen 14 dagen evt. naar binnenkant rand (perceelskant) verslepen en later onderploegen op het perceel
- Bemesting mag niet worden toegepast
- De randen mogen worden gemaaid en bereden
- Tussen de maaibeurten zit minimaal 8 weken rust. Voorkeur tussen 15 mei en 15 juli niet maaien i.v.m. broedseizoen.
- De akkerrand wordt niet bewerkt met gewasbeschermingsmiddelen (fungiciden, herbiciden en insecticiden). Onkruidhaarden van akkerdistel, ridderzuring, brandnetel, duist en Jacobs

Kruiskruid mogen pleksgewijs, handmatig met herbiciden bestreden worden. (50 cm uit de slootkant blijven!)

- De rand blijft minimaal tot 31 december staan.
- De rand wordt geteeld in combinatie met het pakket duurzaam slootbeheer om het effect op de waterkwaliteit en biodiversiteit te vergroten.
- De rand wordt niet beweide van 15 mei tot 1 september.

Aanvullende beheervoorschriften **slootbeheer**

- Na 1 augustus 50% van de lengte van het talud maaien. De andere 50% lengte gaat dus ongemaaid de winter in
  - Sloten breder dan 1 meter: bij het gemaakte gedeelte 25% van het natte profiel laten staan (dus de planten die in het water staan), tot maximaal 0,5 meter.
  - Verwijder het maaisel/slootafval uit het talud
  - *Optioneel: indien mogelijk het slootmaaisel niet in een ril in de akkerrand leggen, maar erover heen tillen en in het gewas/ op de akker leggen.*
-
- **Vergoeding akkerrand € 1000,- per ha. voor 3 of 4 meter**
  - **Vergoeding ecologisch slootbeheer: €800,- per ha, uitgaande van één zijde van de sloot tot maximaal de helft, met een maximale breedte van 4 meter per zijde**

8.3. Uitwerking akkerrand t.b.v. wilde bij, grenzend aan struweel

Afbakening

- De beheereenheid bestaat uit bouwland.
- De beheereenheid is minimaal 3 en maximaal 4 meter breed
- Cumulatie met andere beheerpakketten uitgesloten

Beheereisen

- De beheereenheid bestaat van 15 mei tot 31 december uit één van de volgende gewassen of teelten: gras, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), of een combinatie van deze. Grondbewerking mag plaatsvinden wanneer naast gelegen gewas wordt geoogst, maar niet voor 1 september.

Aanvullende beheervoorschriften

- Het collectief (ANOG) bepaalt de samenstelling van het zaaimengsels en welke zaaidichtheden gebruikt mogen worden.
- Grenzend aan struweel/boschages/houtwallen e.d.
- Inzaai voor 15 mei
- De oppervlakte mag in de periode van 1 september tot 15 april geploegd worden, afhankelijk van het beheerplan.
- Pleksgewijze mechanische of chemische onkruidbestrijding is enkel toegestaan bij haarden van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleeftkruid, kweek, melganzervoet, Japanse duizendknoop, bijvoet en knopkruid.

- Volveldse chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol 'Gebruik herbiciden in pakketten open akkerland', welke is gepubliceerd op de website van ANOG
- Daar waar ploegen is toegestaan, mag ook een andere diepe grondbewerking worden toegepast.
- De beheereenheid mag niet worden beweide of bemest.
- De beheereenheid mag niet als wendakker worden gebruikt.

NB: normaliter is dit een meerjarige akkerrand, echter dit is niet mogelijk binnen de duur van de pilot

Vergoeding bijrand € 1750,- /ha. voor 3 meter rand en € 1850,-/ha. voor 4 meter rand.

8.4. Uitwerking akkerrand t.b.v. patrijs, grenzend aan struweel

Afbakening

- De beheereenheid bestaat uit bouwland.
- De beheereenheid is minimaal 6 meter breed
- Cumulatie met andere beheerpakketten uitgesloten

Beheereisen

- De beheereenheid bestaat van 15 mei tot 31 december uit één van de volgende gewassen of teelten: gras, granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klover), braak of een combinatie van deze.

Aanvullende beheervoorschriften

- Het collectief bepaalt de samenstelling van het zaaimengsels en welke zaaidichtheden gebruikt mogen worden.
- In overleg wordt een 'karrenspoor' in de akkerrand gerealiseerd t.b.v. doorwaadbaarheid voor de patrijs.
- Pleksgewijze mechanische of chemische onkruidbestrijding is enkel toegestaan bij haarden van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleeftkruid, kweek, melganzervoet of Japanse duizendknoop, bijvoet en knopkruid.
- Volveldse chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol 'Gebruik herbiciden in pakketten open akkerland', welke is gepubliceerd op de website van SCAN.
- Daar waar ploegen is toegestaan, mag ook een andere diepe grondbewerking worden toegepast.
- De beheereenheid mag niet worden beweide of bemest.
- De beheereenheid mag niet als wendakker worden gebruikt.

NB: normaliter is dit een meerjarige akkerrand, echter dit is niet mogelijk binnen de duur van de pilot

Vergoeding: €2012,65 per hectare

8.5. Effectievere groenbemester

Afbakening

- De beheereenheid bestaat uit bouwland
- Cumulatie met andere beheerpakketten uitgesloten

Beheereisen

- Variant 1 oktober 15 maart: Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y (zie beschreven onder pakketten) uit zomergraan, wintergraan, bladrammenas of een combinatie van deze gewassen. [9]
- Variant 1 oktober 1 februari: Minimaal 90 % van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y (zie beschreven onder pakketten) uit een geschikt vanggewas.

Aanvullende beheervoorschriften

- Gedurende de aanwezigheid van het vanggewas wordt een rustperiode aangehouden. In deze periode vinden geen bewerkingen plaats.
- De beheereenheid dient jaarlijks tussen 1 juni en 1 oktober te worden ingezaaid met een gangbare zaaidichtheid, met een door ANOG samengesteld mengsel en bepaalde zaaidichtheid (een gemengd vanggewas, of rogge na bietenteelt)
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het 'Protocol gebruik herbiciden open akkerland' te vinden op de website van ANOG
- Pleksgewijze mechanische of chemische onkruidbestrijding is enkel toegestaan bij haarden van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleeftkruid, kweek, melganzevoet, Japanse duizendknoop, bijvoet en knopkruid.

Vergoeding vanggewas 1 oktober tot 15 maart €183,- per hectare

Vergoeding vanggewas 1 oktober tot 1 februari € 133,- per hectare

8.6. Combinatietoelage groenbemester/stoppel

Afbakening

Het combinatiepakket is een toeslag op bedrijfsniveau, wanneer er een op de percelen waar groenmesters of stoppel (graan/hennep) wordt geteeld in een verhouding van resp. 80% - 20%. De combinatie-toelage wordt altijd ingezet in combinatie met pakket 7.5 Effectievere groenbemesters.

Beheereisen

- Stoppel: minimaal 90% tot maximaal 100% van de beheereenheid bestaat van 1 november tot 15 maart het volgende jaar uit graan of hennep stoppel.
- Groenmester:
  - a. Variant 1 oktober 15 maart: Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y (zie beschreven onder pakketten) uit zomergraan, wintergraan, bladrammenas of een combinatie van deze gewassen. [9]
  - b. Variant 1 oktober 1 februari: Minimaal 90 % van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y (zie beschreven onder pakketten) uit een geschikt vanggewas.

Zie voor aanvullende beheervoorschriften groenbemester pakket 7.5

Aanvullende beheervoorschriften stoppel

- Gedurende de aanwezigheid van de stoppels of gewasresten wordt een rustperiode aangehouden.
- Er wordt een rustperiode in acht genomen van 1 november tot 15 maart het volgende jaar.
- In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bemesting en bewerkingen plaats.
- Pleksgewijze mechanische of chemische onkruidbestrijding is enkel toegestaan bij haarden van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde, heermoes, kleefkruid, kweek, melganzervoet of Japanse duizendknoop, bijvoet en knopkruid.
- Volveldse chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol 'Gebruik herbiciden in pakketten open akkerland', welke is gepubliceerd op de website van SCAN.
- De beheereenheid wordt niet beweide.

Vergoeding €200,- per hectare